

Nafarroaren administralgo berezia dela eta

Pedro M. Larunbe

Sarrera

Nafarroak, Gaztelako armada zela bide 1512an jasan zuen konkista gorabehera, bere instituzioen jabe iraun zuen XIX. mendera arte; ez zuen bere burujabetasunean galera handirik izan ordurarte. Izan ere, Gaztelarekin bat egite hura pertsonala izan zen huts-hutsik, hau da: Gaztelako erregeak Nafarroako legezko erregeen tokian —hauek, konkistaren ondoren, mendiez haraindiko Nafarroan bizi izan ziren, eta handik gerora Frantziako errege izatera iritsi ziren—; Gaztelako erregeek, ordea, nafarren eskubide eta libertateei eusteko zin egin ohi zuten. Austria etxeko monarkek, Karlos I. agandik aurrera, zera eskatu izan zieten behin eta berriro beren ondorengoei: itzultzeko, alegia, Nafarroako Erresuma bere egiazko monarkei

Lehen gerla karlista amaitu ondoren, halako aldaketa kualitatibo bat gertatu zen. Nafarroa, Erresuma burujabe izatetik, probintzia autonomo izatera iragan zen; eta ordura arteko foru sistemen apur bat besterik ez zuen jaso, bere behin-lako burujabetasunaren oroigarri.

Lege hitzartua?

«Foruen satrapa» direlako batzuk nafar herria engainatu nahi izan dute, gure Erresumari azkena eman zion Lege hari «Hitzartua» izena emanaz.

Delako Lege hori ezin genezake jo garaitu batzuren legetzat bestetzat: izan ere, Madrilgo Gobernuak eta Probintziako Diputazioak elkarren artean konpondua izan zen; Madrilgo Gobernua irabazlea zen, eta Probintziako Diputazioa, berriz, foru kontrako liberalismo zalerik sutsuenez osatua zegoen, autonomi sistema nondik lurrera botako zebiltzanez osatua alegia; izan ere, autonomi sistema horrek ez zuen uzten, Estatu osoaren mailan merkatu batasun nazionalista eta monopolista bat indar zedin.

Penintsula barneko beste euskal lurraldeak, 1876ko Uztailaren 21eko Legeaz galduko dituzte beren foruak; hauentzat, ordain gisa edo, kontzertu ekonomikoen gobernamentu bat ezarri zen, eta arian-arian zenbait automoniako ahalmen berreskuratuz joan ziren.

Foruak: eskubide agiri

Nafarroako foruak, pribilegio batzu izan gabe, eskubide-agiri batetan oinharrituak daude; eta askatasuna, demokrazia eta aginte-gehiegikerien kontrola ditu, hain zuzen, eskubide horien euskarri nagusi. Oinharririk funtsezkoen hauk, zenbait garaitan, jakinaren gainean zapalduak izan dira, bai kanpokoen indarrez eta baita kanpotar horiekin elkar harturik zegoen bertako zenbaitenez ere.

Aspaldidaniko jokabidee

Hala eta guztiz ere, Nafarroak berekin gordea du gaur arte nolabaiteko administralgo autonomia bat, eta berau dugu une hauetan batzuk sakralizatu nahi dutena, Euskadirekin elkartzen ez uzteko atxakia gisa. Horra berriro, espainiar nazionalismoak gure herriarekin aspalditxotik izan duen jokabide ezaguna: «zati ezak eta garaituko duk», alegia; nafarrei buruan sartu nahi zaie badutela zenbait ahalmen eta instituzio berezi; baina ahalmen eta instituzio horik ez ditugu joandako garaik demokratiko baten oroigarria besterik: bere garaiko kontzepzio absolutista guztien artean salbuespen bat zen eta bi Estatu baterazale eta jakobinoren onetan triskatua izan zen garaik demokratiko baten oroigarria besterik. Askatasun hondatzaileen ahalegin eskerga! Menperaketa kupidegabe baten azken hondarrak.

Noiz eta nola galdu zuen Nafarroak bere burujabetasuna

1841eko Abuztuaren 16ko Legea ez dugu gertakari aislatu bat. XVIII. mendeaz gero, nabaria da autonomiaren aurkako zenbait konstante, Euskal Herri osoarekiko eta bereziki Nafarroarekiko.

Gody-ren eginahalak

XVIII. mendearen azken aldera, eginahalak egin zituen Gody-k, Karlos IV.aren ministroak, Ebroko aduanak tokiz aldatzeko; baina Frantziako gertakariak (Konbentzio Gerla) zirela kausa, asmo hutsetan gelditu ziren. Iragan mendearen hasieran, berriz, zenbait obra idatzi zen honako helburu honekin «demonstrar la imaginaria personalidad independiente del Reino de Navarra y del status de las tres provincias vascongadas» (*Diccionario geográfico-histórico de España*, Real Academia de la Historia-k 1802an emana); *Noticias históricas de las tres Provincias Vascongadas*, 1806tik 1808ra bitartean idatzia; *Ensayo histórico de la Legislación de Navarra*, Zuaznavar-ek 1820an; zedula, gutun, patente, emendio, errege-agindu, etabarren Bilduma delakoa, 1829an...

Madrildik eta Baionatik

Bai Baionan 1808ko Uztailaren 6an eta bai Cadiz-en 1812ko Martxoaren 19an emandako Konstituzioek, Nafarroa espainiar Erresumako probintziatzat joko digute, aldebakarki. *Juicio de sobrecarta* eta *Cámara de Comptos* direlakoak bertan behera galdu ziren errege-aginduz, 1821ean lehenengoa eta 1833an bigarrena. Javier de Burgos-ek 1833ko Urriaren 23an emandako Errege Dekretuan ere lurrera botatzen da Nafarroaren burujabetasuna, probintzia soiltzat ematen delarik; eta horregatik, hain zuzen, 1834eko Apirilaren 10eko errege Estatutuak Nafarroako ordezkarietara dei egiten die Madrilgo Gorteetara. Nafarroaren burujabetasuna eta instituziorik jatorrizkoenak (hala nola Gorte Orokorrak, Erresuma Diputazioa, Errege Kontseilua, etab.) zapalduak gertatzen dira, «Novísima» deitu lege bildumak erabakiaren aurka (ikus I Liburua, 8. titulua, 33. Legea, eta 2. titulua, 59. Legea).

Probintziako Diputazioa

Bidegabekeria nabarmen guztion goreneko puntua, Iruñean Probintziako Diputazioa ezartzea izan zen; forala izan balitz,

gaitzerdi, baina hori ere ez; eta berau izan zen, hain zuzen, Bergarako Abenikoak eta 1839ko Urriaren 25eko Legeak ezarritako foruen aldaketa «paktatu» zuena inongo legezkotasunik gabe, batetik, eta erabat etsaien morroi bihurtuta bestetik. Lege hori nola taxutu zen, ikus neuk joan den Abuztuan *Deia*-n eman ditudan artikuluetan. Diodan argi eta garbi, zorionako «paktu» hori, Espainiako Gorteetako bi ganbaren artean aldatu, eztabai-datu eta onhartua izan zen Lege bat bihurtu zela, Espainiako Gobernuaren eta Probintziako Diputazioaren arteko negoziaketan ondoren.

Honetan ari ziren bitartean, Ebroko aduanak Pirinioetara aldatu ziren, 1840ko Abenduaren 6an, eta foru pasabidea kenda izan zen 1841eko Ekainaren 5ean. Zorigaitz samin eta negargarria, herri historian libre batentzat.

1841eko Legeaz geroko Foru Gobernabidea

I. Foru Erakundeak

Nafarroako foruzaleak behin eta berriro lotu zaizkio eritzi honi, hots: Erresumako sistema berezi hark foru gobernabide bezala dirauela oraindik ere, bertatik espresuki kendu denaz beste orotan. Tesi hau zuzena da nire ustez, baina ez dadila uler hau aspaldiko garai batetan mugiezinik tinkatze bat bezala, aldinamiko batzu gordetze bat bezala baizik. Nola daiteke posible dian aldiko arazoei erantzuteko gai diren ahalmen berezi eta hau? Nafarroak betidanik eduki duen eta oraindik ere neurri batetan gordetzen duen ahalmenari esker eta ahalmen hori klausula orokor eta orotarako baten gisan emana egoteari esker, 1841az gero Konstituzio-batasunak inoiz izan ez dituen mugak ezarri badizkio ere.

Hauk dira Nafarroako erakunde politiko-administratiboak: Foru Diputazioa, Foru kontseilu Administraria eta Nafarroako Hauzitegi Administraria; bada beste zenbait erakunde ere. Heziketa Biltzarre Nagusia, Nafar Zuzenbidearen Ikasketa Kontseilua, Batzorde Bildumagilea, etab.

Ohartzekoa da, hiru organorik oinarrizkoenetan ageri den ahalmen klasikoen hirukoitzasuna.

1. — *Diputazioa*

1841az gero zazpi diputatu foralez osatua dagoelarik, honako eginbehar eta ahalmen hauk dagozkio:

- A) Komenizko arauak eman, foru legeria gordez eta hobetuz, Nafarroako Gorteen ondorengo gisa.
- B) Legeskuera gisako hauzitegia izan, Nafarroako Kontseiluaren ondorengo bezala.
- C) Nafarroaren gobernamentu orokorra eramane eta Foru Administralgoa antolatu eta Udalen gaineko agintea izan, Nafarroako Kontseiluaren eta Erresumako Diputazio zenaren ondorengo den aldetik.
- D) Foruak gorde eta hobetzen saiatu hutsegina gabe, Erresumako Diputazioaren ondorengo delarik.

2. — *Foru Kontseilua*

Berrogeitahamar bokalez osatua dago. Parlamentu baten antzera, informabideaz, kontsultaketaz eta administratuen eskumenaz edo partehartzeaz arduratzen da erakunde hau; tamalez, ernamin dago oraindik, eta behar-beharrezkoa dugu ahal den guztia bizkor eraztea. Horren egitekorik nagusienak: Udal Administralgo eta Gobernamentuaren dagozkien Araudi, ordenantza eta akordioak oro *onhartzeara*, Foru Presupostuen eta Diru Kontuen *berri ematea*, Zor Publikoa erabiltzea, Foru arazoak eta, Diputazioaren erabakiz, kontseilatze berezia eska dezan beste edozein arazo. Hontaz, ikus 1977ko Azaroaren 20an *Egin*-en azaldu nuen komentarioa.

3. — *Hauzitegi Administraria*

Lau letratuk eta idazkari fedetari batek osatzen dute; organo espezialdu eta ordezkari bat da, eta Foru Diputazioari doazkion haiziak erabakitzea du bere egitekoa, oro har. Honako kasu hauetan ez du kompetentziarik: presupostuen legezketasuna uka dadinean, Udalek erabakitako zergak ez ezartzeko eskeetan, eta ordenantzak onhartzeko eskeetan.

II. *Foru Administralgoa*

Ikus dezagun, laburki eta arin, Nafarroak administralgo arloan gaur egun duen zenbait kompetentzia, jatorrizko botere orokor hartatik bizirik iraun duenari esker daukan zenbait kompetentzia.

1. — *Administralgo Orokorra*

- A) Beharrezkoa dadinean, Estatuarekin itunak egin.
- B) Honako hauetaz arauak eman:

- a) Foru Administralgoaren antolamenduaz.
- b) Funtzionarien gobernamentuaz.
- c) Prozeduraz eta kontratapenaz.
- d) Bere zerga sistema bereziaz; beraz, Estatuarekin Komenio Ekonomikoak eginez erabaki behar du.
- e) Nafarroako Zuzenbide Pribatua jasotzeaz, taxutzeaz eta hobetzeaz.
- f) Udalak, Kontzejuak eta foru legeriaren arauera gidatzen diren gainerako erakundeak gobernatzeko eraz.
- C) Administralgo hauziak erabaki; lehen instantzietan nahiz goradetan.
- D) Lekuko udal erakundeak babestu eta kontrolatu.
- E) Gainerako Probintzietan Estatuaren Administralgo kanpokoari dagozkion kompetentziak bete.

2. — *Sektore Administralgoa*

Oso zabala dugu. Nabarmentzekoak dira: Errege Eskubide administratiboak; Zerga eta Finantziaketa Administralgoa; Nekazalgoa eta Abelazkuntza; Industria; Naturaren Zaingoa; Obra Publikoak, Komunikabideak eta Garraioak; Urbanismoa, lur Planifikapena; Hazkunde Planifikapena; Heziketa; Profesio Hezikuntza; Arte eta Kultura; Turismo Promozioa; Osasuna, etab.

Badirudi oso zabala dela horretan nafar gobernabidea, baina teoria bakarrik dela aitortu behar. Egunetik egunera ugariagoak eta nabarmenagoak ditugu Estatuaren eskusartzeak eta foruekiko utzikeriak; eta horiek, nahi-eta-nahi-ez, gero eta murriztazo egiten dute autonomia, praktikan.

Azken gogoeta batzu

Autonomia: batasungile

Orain artekoaren harian, gogoraraz dezadan arazo bat. Estatuaren egitura baterazaleak ukitu ere egin gabe uzten dituzten «urreautonomien» bolada honetan, bada nafar gobernabide indargabe hau euskaldunak zatikatzeko aipatzen ari denik, Nafarroa penintsulako Euskadi osoarekin elkartzea eragotzi nahi delarik.

Nafar autonomia kontserbatu ez ezik, indartu eta zabalduko bada, ez dago beste biderik, lau herrialdeak sistema bakar ba-

tetan sendo lotzea besterik, guztiaren eta zatiaren arteko dialektika dela bide. Eta hori ez litzateke, politikari estatalek eta hauen sukurtsalistek dioten bezala, Nafarroa ingurumari batetan integratzea, honela aspaldiko erresumaren euskalduntasuna ukatuz eta gure herriaren lurralde nortasuna apurtuz; aitzitik federatzea litzateke, zati bakoitzaren berezitasunarekiko begirunez.

Aurreautonomiaren testuan Nafarroaren izena aipatzea, hutsaren hurrengoa da. Iruzur egitea.

Aipamen horrek ezeren indarrik izango badu, 1841eko Abuztuaren 16ko Lege galgarri haren oztopoa desegin behar da lehenengo eta behin, halako moldez non Foru Kontseilua —Nafarroako Foru Diputazioaren organo aholku emaile hutsa orain— organo erabakile bihur dadin, Foru Gorporazioaz goitik. Horrelako erabaki bat amets hutsa da, arik eta oraingo Foru Diputazio frankista amorratu honek zutik dirauen bitartean, 1841eko Legea aldatzeko eta euskal batasunerako posibilitate guztien behaztopagarri, bide horretatik.

Hainbat interes eta azpajoko

Forua beren eta beretarren interes oligarkikoen onerako monopolizatu nahi duten eta, azal eta barne, euskaldunen etsai diren legegizon batzu, berriro ere jendea nondik engainatuko, foruen erabateko birrezarpena, independentzia beraz, aipatzen hasi zaizkigu uneotan, orain arte ondo isilik gorde badute ere. Sosisma, nafarrei honela moduz hitzegitean datza: nola ez bait zaigu posible gaur gaurkoz eskubide galduezin eta utziezin horik osorik lortzea, euts diezaigun dagoen dagoenean 1841eko Legeari: Estatuak hainbat eta hainbat aldiz momifikatu, gainditu, arautu eta aldatu izan duen Lege horri. Bestaldetik, betidanik demokrata omen diren horietako zenbait, euskal helburuaren etsairik gaiztoenak, hor ari dira, lau euskal herrialdeak elkartzeko erreferendum baten bi herenen baiespina, Udalen oneritzia etab... behar direla eta. Erreferendumak, maiz, demokraziarik ezari legezketasun itxura eman ohi dio, eta badu berekin herriaren eskubideak murrizte bat; delako erreferendum asmo hori ere faxista da, Nafarroaren berezko izaera eztabaidatan jarri nahi bait du, eta, hortaz gainera, jenderik gehienaren informaziorik eta hezkuntzarik ezaz baliatu nahi da. Zergatik ez, hortakoz, Nafarroaren konkistaz eta Gaztelarekin, Estatu baterazalearekin alegia, elkartzeaz ere erreferendum bat egin, hirutatik bi gutienez alde behar izatekotan?

Azken-azkenean, aurreautonomiaren atzerapena azpajoko po-

litiko habila izan da, Gobernuak eta gure herrian foruzale larraz jantzirik dauzkan ordezkariak, eta baita beste zenbait alderdi estatalek ere ongi kalkulatuak. Joku makiabelikoa. Azken ondoriotaraino eraman nahi dute. Eta ezin hobeto atera zaie jokua. Herri mobilizapenak aipatzen dira atxakiatzat, eta «nafar arazo» delakoa, atzerapenaren arrazoiak hor ezarriz; baina kontu gutxitxo egin zaio beste zenbait punturi, hala nola aurreautonomiaren mamiari berari, ondo aztertuz gero, lotsagarria baita mami horren eskasa.

Saldu nahi zaiguna «deskafeinatua» ez ezik, gezurrez josia dago.

Makurkeria hauen aurrean, eta «negoziaketa» eta «parlamentarismo»en jokoa, Moncloako txeke zuriak eta Euskadiren kaltetarako den beste hainbat joko alde batetara utziz, galde dezagun: «Ez ote gara jabetzen, jasan ditugun ainako zorigaitzak jasan eta gero, gure herriak zer eskatzen duen? Axola gaberik gelditi ote gaitezke, gure lurralde batasunaren eskubidea zapaltzera datozkigun erreferendumen aurrean? Ez ote dakigu, bada, zenbaterainoko autonomia den ezinbesteko eta ezingutxiagoko? Noiz arte jasan behar ditugu geure nortasunari egin irri, gezur eta irainak? Ez aal dugu berriro esan beharrik izango, ez aal gara, Bloch-ekin, itxaropenaren utopiaz hitzegin beharrean aurkituko! Eta hain zoritxarrez euskal untziazen lemazain nahi luketen horiek, ez al dute behintzat untzia are eta gehiago haiz artean hondatuko!

Euskaratzailea: **Joxe Arregi**
P. M. L.

SINGULARIDAD ADMINISTRATIVA NAVARRA SINGULARITE DE L'ADMINISTRATION NAVARRAISE

Este comentario trata de una aproximación al régimen foral de Navarra, el antiguo Reino que es fundamento y apoyatura básica del pueblo vasco. Pueden distinguirse tres etapas en el sistema foral navarro, sistema que recoge el derecho, costumbres, instituciones y principios de nuestro pueblo, en una visión ordinamentalista. La primera etapa llega a 1512, con una plenitud de soberanía e independencia. La segunda etapa tras la invasión y conquista de los castellanos se caracteriza por una unión personal a la corona de Castilla, conservando Navarra sus fueros y su soberanía: sus poderes legislativos (Cortes); judicial (Consejo Real), y ejecutivo (Diputación del Reino), son privativos e independientes; se acuña moneda; existen aduanas internacionales en el Ebro, etc.

Con la pérdida de la primera guerra carlista, el País Vasco sufre la imposición de la unidad constitucional del Estado nacionalista. Navarra, en virtud de las leyes de 25 de Octubre de 1839 y específicamente de la de 16 de Agosto de 1841, queda convertida en una provincia, manteniendo un régimen administrativo autonómico.

La Ley de 16 de Agosto de 1941 ha sido bautizada por los pseudoforalistas como Paccionada, pretendiendo hacer creer al pueblo que es un pacto o tratado entre dos entes iguales, cuando la realidad no es más que una Ley de vencidos, que arrebató a Navarra sus derechos, convirtiéndola en una provincia. Tal mito sólo busca mantener el status del caciquismo enquistado en esta tierra (sucesor de aquellos individuos, miembros de la Diputación Provincial que «pactó» con el Estado en 1840), fortalecer la naturaleza unitaria del Estado Jacobino e impedir que Navarra se una con los restantes territorios vascos.

En estos momentos de preautonomía (?) se vuelve a utilizar el nombre de Navarra para pisotear los derechos de nuestro pueblo.

Tras cuestionar la territorialidad vasca, se quiere con una hábil cortina de humo, propio del más venenoso marketing político, conducir a Euskadi a luchar por objetivos contradictorios con su ser y con sus derechos.

Ce commentaire traite d'une approximation concernant le régime foral de la Navarre, l'ancien Royaume qui est fondement et point d'appui du peuple basque. On peut distinguer trois étapes dans le système foral navarrais, système qui rassemble le droit, les coutumes, les institutions et les principes de notre peuple dans une vision «ordinamentalista». La première étape va jusqu'à 1512, marquée par une plénitude de souveraineté et d'indépendance. La deuxième étape, après l'invasion et la conquête des castillans, se caractérise par une union personnelle à la couronne de Castille, en conservant à la Navarre ses «fueros» et sa souveraineté: ses pouvoirs législatifs (Cortes), judiciaires (Conseil Réel) et exécutifs (Diputation du Royaume) sont privatifs et indépendants; on frappe la monnaie; il y a de douanes internationales sur l'Ebro, etc.

A la suite de la défaite de la première guerre carliste, le Pays Basque subit l'imposition de l'unité constitutionnelle de l'Etat nationaliste. La Navarre, en vertu des lois du 25 octobre 1839, et spécialement de celle d'août 1841, devient une province conservant un régime administratif autonome.

La loi de 16 août 1841 a été baptisée par les pseudoforalistes «Ley Paccionada», réussissant à faire croire au peuple qu'il s'agit d'un pacte ou traité entre deux égaux, alors qu'en réalité il s'agit d'une loi des vaincus, qui enlève à la Navarre ses droits, en en faisant une province. Un tel mythe cherche seulement à maintenir le statut du «caciquisme» enkyeté dans cette terre (successeur de ces individus, membres de la Députation Provinciale, qui pactisèrent avec l'Etat en 1840), à fortifier la nature unitaire de l'Etat jacobin et à empêcher que la Navarre s'unisse avec les autres territoires basques.

En ce temps de préautonomie, on abuse de nouveau du nom de la Navarre pour piétiner les droits de notre peuple.

Après avoir mis en question la territorialité basque, on veut avec un habile rideau de fumée caractéristique du plus vénénéux marketing politique, conduire l'Euskadi à lutter pour des objectifs contraires à sa nature et à ses droits.